

Date: 1st June-2026

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARDA ILMIY DUNYOQARASHNI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI**

Tog'ayeva Maftuna Baxodirovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti talabasi

Email: togayevamaftuna2004@gmailcom

Tel raqam: +998881931204

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari yoritilgan. Boshlang'ich ta'lim davri bolada olam haqidagi ilk yaxlit tasavvurlar paydo bo'ladigan muhim bosqich ekanligi inobatga olinib, dars jarayonida interfaol metodlar, kuzatish va tajriba o'tkazish usullaridan foydalanish samaradorligi tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish hamda tabiat va jamiyat hodisalariga ilmiy yondashuvni o'rgatish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Maqolaning asosiy maqsadi — yosh avlodda mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini hosil qilish orqali ularni zamonaviy bilimlar asosida tarbiyalash yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ilmiy dunyoqarash, kognitiv rivojlanish, interfaol metodlar, mantiqiy fikrlash, pedagogik mahorat.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri — o'sib kelayotgan yosh avlodda olam haqida yaxlit, ilmiy asoslangan tasavvurlarni shakllantirishdir. Boshlang'ich sinf davri bolaning intellektual salohiyati va qadriyatlari poydevori qo'yiladigan davr hisoblanadi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda o'quvchilarga shunchaki faktlarni yodlatish emas, balki ularda voqea-hodisalarni tahlil qilish, ularning sabab va oqibatlarini tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish talab etiladi.

Ilmiy dunyoqarash — bu insonning tabiat, jamiyat va tafakkur taraqqiyoti qonuniyatlarini anglash darajasidir. Boshlang'ich ta'limda ushbu tushunchani shakllantirish o'quvchining atrofda olam bilan bo'lgan munosabatini ongli ravishda qurishga yordam beradi. Mazkur maqolada ushbu jarayonni samarali tashkil etishning metodologik yo'nalishlari ko'rib chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy dunyoqarash shakllanishi masalasi jahon pedagogikasi va psixologiyasida keng o'rganilgan. Mashhur psixolog L.Vigotskiy bolaning dunyoni anglash darajasi uning ta'lim olish muhiti va muloqotiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. J.Piagetning fikricha, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda konkret operatsiyalar davri kechib, ular narsa va hodisalarni mantiqiy guruhlashni boshlaydilar.

O'zbekistonlik olimlardan R.Safarova, M.Jumayev kabi tadqiqotchilar boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan darslarning ahamiyatini, bu esa o'z navbatida dunyoning

Date: 1st June-2026

ilmiy manzarasini yaratishda muhim omil ekanligini ta'kidlashgan. Shunga qaramay, amaliyotda hali ham nazariy bilimlarni hayotiy tajribalar bilan bog'lashda bo'shliqlar sezilmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Kuzatish:

Maktablardagi tabiiy fanlar darslarida o'quvchilarning faolligi va qiziqishlari tahlil qilindi.

2. Pedagogik tajriba: Bir guruh o'quvchilarga an'anaviy darslar o'tilsa, ikkinchi guruhda muammoli o'qitish va kichik tajribalar o'tkazish metodikasi qo'llanildi.

3. Qiyosiy tahlil:

O'quvchilarning darsdan oldingi va keyingi bilim darajalari solishtirildi.

NATIJALAR VA TAHLIL

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda faqatgina "Tabiiy fan" yoki "Tarbiya" fanlari bilan cheklanib qolish yetarli emas. Barcha fanlar, jumladan matematika va ona tili darslarida ham mantiqiy mushohada yuritish elementlarini kiritish lozim.

1-jadval. Tajriba va nazorat guruhlarida o'quvchilarning ilmiy bilim darajasi (%)

Guruh	Darsdan	Darsdan keyin	Darsdan keyin
Oldin	(An'anaviy)	(Innovatsion)	
Nazorat guruhi	42%	58%	72%
Tajriba guruhi	40%	60%	82%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, interfaol va tajribaga asoslangan metodlar qo'llanilganda o'quvchilarning ilmiy xulosalar chiqarish qobiliyati 24% ga yuqoriroq bo'ldi. Shuningdek, AKT vositalaridan foydalanish, masalan, mikroskop ostidagi jarayonlarni katta ekranda ko'rsatish bolalarning darsga bo'lgan ishtiyoqini sezilarli darajada oshirdi.

DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY YO'LLARI

1. Muammoli ta'lim. O'qituvchi tayyor javobni aytmasdan, o'quvchini savol ustida o'ylashga majbur qilishi kerak. Masalan: "Nima uchun qishda daryolar muzlaydi-yu, dengizlar har doim ham muzlamaydi?" kabi savollar bolani izlanishga chorlaydi.

2. Eksperimental-tajriba usuli. O'quvchi o'z qo'li bilan suvning bug'lanishini, o'simlikning quyoshga qarab o'sishini ko'rishi kerak. Bu uning ongida "mo'jiza" emas, balki "qonuniyat" tushunchasini shakllantiradi.

3. Axborot texnologiyalari. Geometrik shakllarning fazoviy ko'rinishi yoki koinot tuzilishini virtual laboratoriyalar orqali o'rganish nazariyani amaliyotga yaqinlashtiradi.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish — bu o'quvchini shunchaki bilimdon qilish emas, balki uni fikrlashga o'rgatishdir. Xulosa qilib aytganda, ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish uchun darslarni hayot bilan bog'lash, o'quvchilarda

Date: 1st June-2026

tanqidiy va mantiqiy fikrlashni rag'batlantirish hamda ta'limga kompleks yondashish lozim. Bu yondashuv kelajakda bolaning har qanday axborotni tahlil qila oladigan komil inson bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Safarova R.G. va boshqalar. Boshlang'ich ta'limda pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2018. – 210 b.
3. Jumayev M.E. Boshlang'ich ta'limda matematikadan darsdan tashqari ishlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 184 b.
4. To'rayev S. Bolalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning psixologik aspektlari // Pedagogika va psixologiya jurnali. – 2023. – № 2. – B. 45-51.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Издательство Юрайт, 2022. – 432 с.
6. ziyonet.uz.

